

ตามรอยหิ้งห้อย

ระพี สาคริก

ช่วงหลังๆ ไม่ว่าจะเดินทางไปไหน มักได้ยินคนพูดเรื่องหิ้งห้อยกันเป็นช่วงๆ ทำให้เกิดคำถามขึ้นในใจตัวเองว่า มีอะไรผิดสังเกตเกี่ยวกับเรื่องนี้หรือว่าเกิดจากผลกระทบอะไรบางอย่าง ทำให้บางคนรู้สึกนึกถึงหิ้งห้อย

ฉันเคยได้ยินบางคนพูดว่า เรื่องของธรรมชาติเป็นสิ่งเร้นลับ

ผู้ที่มีรากฐานจิตใจอิสระถึงระดับหนึ่ง โดยสัญชาตญาณแล้ว ควรมองทุกสิ่งทุกอย่างได้สองแง่สองมุมอย่างเป็นธรรมชาติ

ดังนั้น เมื่อพูดถึงเรื่องธรรมชาติ ก่อนอื่นน่าจะรู้สึกขงใจว่า คือธรรมชาติซึ่งเห็นได้จากภายนอก หรือธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกภายในใจตนเอง

อย่างไรก็ตาม หากแต่ละคนมีพื้นฐานการเรียนรู้ที่ผ่านพ้นมาจากประสบการณ์ชีวิต ย่อมมองเห็นสัจธรรมได้ว่า ธรรมชาติซึ่งอยู่ในจิตใจตนเองคือพื้นฐานสำคัญที่สุด

หากมองเห็นจุดดังกล่าวแล้วได้ชัดเจน ย่อมรู้ว่าแท้จริงแล้ว ธรรมชาติหาใช่สิ่งเร้นลับ จนกระทั่งทำให้ต้องนำมาถกเถียงกันอย่างกว้างขวางไม่

เมื่อนำเอาเรื่องหิ้งห้อยขึ้นมาพูดกัน ทำให้ฉันนึกถึงเรื่องราวของคนยุคก่อน ซึ่งตนได้ยินมาตั้งแต่สมัยยังเป็นเด็ก

ช่วงนั้นในยามค่ำคืน ขณะที่เด็กๆ มองเห็นตัวหิ้งห้อยบินเข้ามาในบ้าน ทำให้หลายคนรู้สึกตื่นเต้น หลังจากนั้นจึงแปรสภาพมาเป็นความสนุกสนาน

เมื่อพบว่ามียุคคนหนึ่งคนใดวิ่งไล่จับหิ้งห้อย คนอื่นๆ จึงมักลุกขึ้นมาไล่ตาม รุมไขว่คว้าตัวหิ้งห้อยกันอย่างครื้นเครง บางคนถึงกับจับเอาไปปล่อยไว้ในมุ้ง ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากช่วงนั้น คนในเมืองทั่วไปยังกางมุ้งนอนกันเป็นธรรมดา

หลังจากความรู้สึกนึกถึงหิ่งห้อยหวนกลับมาสู่วิถีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง แม้เพียงช่วงเริ่มแรก แต่ก็ทำให้ข้อมูลเก่าๆ ซึ่งเข้าไปฝังอยู่ในส่วนลึกของวิญญาณตัวเอง มีโอกาสหวนกลับมาปรากฏให้เห็นเป็นความจริง เพื่อหวังย้ำความทรงจำถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลัง

ในช่วงนั้น เมื่อผู้ใหญ่สังเกตเห็นเด็กๆ ในครอบครัว รุมกันไล่ตามจับตัวหิ่งห้อย มักร้องส่ำท้อออกมาว่า **อย่าจับหิ่งห้อยมาเล่นนะ ระวังมันจะหวนกลับมาทูปถัวยชามรามไหในครอบครัวเราแตกยับเยิน**

ระหว่งนั้นฉันยังเป็นเด็ก จึงไม่ค่อยจะคิดอะไรมากนัก แต่ก็รับฟังเอาไว้โดยไม่รู้สึกรู้ว่า มันเข้าไปอยู่ในส่วนลึกของหัวใจตัวเองแล้ว อีกทั้งยังนอนสงบอยู่ในนั้นอย่างเป็นธรรมชาติมาเป็นเวลาช้านาน

หลังจากชีวิตผ่านพ้นมาถึงช่วงนี้ ประกอบกับการที่ตัวเองสนใจเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากการปฏิบัติ เหนือกว่าการเรียนในห้องซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากคำสั่งครูและตำรา

นับว่าชีวิตฉันโชคดี ที่มีรากฐานจิตใจเข้มแข็งพอจะช่วยป้องกันไม่ให้อิทธิพลภายนอกมันเข้ามาครอบงำทำลายของจริง ซึ่งอยู่ในใจตนเองได้

ดังนั้น แม้กาลเวลาจะผ่านพ้นมาแล้วร่วม 70 ปี โดยที่ตนไม่ได้คาดหวังอะไรไว้ก่อน หลังจากได้ยินคนพูดเรื่องหิ่งห้อย จึงทำให้หวนกลับไปค้นหาความจริงจากช่วงก่อนๆ ทำให้พบว่า ตามที่คนยุคก่อนเคยกล่าวส่ำท้อเด็กๆ ไว้ว่า **อย่าไล่จับหิ่งห้อยนะ ประเดี๋ยวมันจะหวนกลับมาทูปถัวยชามรามไหของเราแตกหมด**

ฉันเริ่มถึงบางอ้อแล้วว่า แท้จริงแล้วการที่ผู้ใหญ่เห็นเด็กรุมกันไล่จับตัวหิ่งห้อยตามประสาของเด็กๆ ที่เฮไหนเฮนั่น คงไม่นึกถึงผลเสียหายอันอาจเกิดขึ้นจากเรื่องอื่นซึ่งอยู่รอบข้าง สภาพดังกล่าวอาจไปถึงขั้นทำให้เด็กๆ เองนั้นแหละที่ก้าวเข้าไปเหยียบถูปถัวยชามรามไหภายในบ้าน แตกเป็นชิ้นๆ นอกจากนั้นอาจทำให้ตัวเด็กเอง ถูกถูปถัวยชามรามไหและแก้วแตกบาดเอาอีกด้วย

ถ้าจะกล่าวว่าคนแต่ก่อนใช้กลอุบายหลอกเด็กให้เกิดความกลัวก็อาจเป็นได้ แต่ถ้ามองด้านเดียว น่าจะเห็นอีกด้านหนึ่งได้ว่า เพราะคนยุคก่อนมองสิ่งต่างๆ โดยไม่ยึด

ติดอยู่กับรูปแบบ ดังนั้นสิ่งที่สะท้อนออกมาปรากฏ อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากการมองในเชิงปรัชญาทำให้แต่ละคนนำไปคิดค้นหาความจริงได้เองก็ได้เช่นกัน

ช่วงหลังๆ ตัวหิ่งห้อยซึ่งเป็นแมลงปีกแข็งตัวเล็กๆ ที่บินออกหากินในเวลากลางคืน ซึ่งแต่ก่อนแม้ในเมืองกรุงเทพฯ ก็ยังเห็นได้ทั่วไป แต่มาถึงช่วงนี้มีจำนวนลดน้อยลงไปมาก

ซึ่งแน่นอนที่สุด เมื่อสิ่งใดมีน้อยย่อมทำให้คนรู้สึกสนใจนำมาพูดถึงกันอย่างกว้างขวาง

เมื่อไม่นานปีมานี้เอง ฉันเดินทางไปงานประชุมนานาชาติที่ประเทศมาเลเซีย หลังจากงานเสร็จแล้ว ฝ่ายเจ้าภาพได้จัดรายการนำเที่ยว ออกไปสัมผัสธรรมชาติที่อยู่นอกเมือง

ก่อนออกเดินทาง ฉันได้รับรายละเอียดแจ้งไว้ว่า ส่วนหนึ่งจะนำไปชมสวนหิ่งห้อย ซึ่งตอนแรก หลังจากทราบแล้ว ตัวเองก็ยังมองไม่เห็นภาพว่า สวนหิ่งห้อยที่เจ้าภาพจะนำไปชม มีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร

การเดินทางออกจากเมือง กว่าจะไปถึงสวนดังกล่าวก็เป็นเวลาพลบค่ำมากแล้ว เขาจัดให้เรารับประทานอาหารค่ำจนกระทั่งเสร็จเรียบร้อย หลังจากนั้นความมืดจึงเข้ามาปกคลุมบริเวณพื้นที่เอาไวโดยรอบ

เราไปถึงสวนจึงรู้ว่า มันเป็นสวนธรรมชาติซึ่งมีความพร้อมเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของหิ่งห้อย

ฉันมีโอกาสสัมผัสกับลำน้ำชายฝั่งทะเล ซึ่งมีน้ำกร่อย อีกทั้งบริเวณนั้นเป็นป่าชายเลน โดยที่สองฟากฝั่งน้ำ มีต้นลำพูขึ้นเรียงรายเป็นระยะทางยาวหลายกิโลเมตร

ฉันสังเกตเห็นว่า ผู้ทำหน้าที่จัดการนำชมครั้งนั้น ได้เข้าไปซื้อบัตรผ่าน หลังจากนั้นจึงนำเสื้อชูชีพสำหรับเดินทางทางน้ำมาแจกคนละตัว อีกทั้งมีกล่องใส่ขนมและน้ำผลไม้ขวด มามอบให้เราทุกคน

หลังจากเดินลงไปยังท่าน้ำ จึงมองเห็นว่ามีเรือแจวซึ่งติดตั้งหลักแจวเอาไว้สองข้าง โดยใช้คนแจวคนเดียว

เราถูกจัดให้ลงไปนั่งในเรือลำละ 4 คน หลังจากนั้นคนแจวจึงเริ่มทำงานด้วยความระมัดระวัง แม้กระทั่งเสียงแจวกระทบน้ำก็แทบไม่ได้ยิน นอกจากนั้นยังห้ามไม่ให้ถ่ายภาพ เนื่องจากท่ามกลางความมืด การถ่ายภาพจำเป็นต้องใช้แสงไฟเทียม จึงอาจมีผลทำให้ตัวหิ่งห้อยตกใจ

ระหว่างนั่งไปในเรือ ฉันมองเห็นต้นลำพูแต่ละต้นเรืองแสงไปด้วยแสงหิ่งห้อยนับแสนๆ ตัว เสมือนต้นไม้เปล่งแสงสว่างวูบวาบอยู่ท่ามกลางความมืดในยามค่ำคืนอย่างมีชีวิตชีวา

ฉันทราบเบื้องหลังว่า บริษัทธุรกิจซึ่งทำเรื่องนี้ ได้รับสัมปทานจากรัฐบาลท้องถิ่น จึงทำหน้าที่อนุรักษ์สภาพแวดล้อมไว้อย่างเข้มงวด ทั้งนี้และทั้งนั้นทำให้เข้าใจว่า อำนาจรัฐใช้ธุรกิจเอกชนเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ ดังที่กล่าวกันว่า**พบกันครึ่งทาง** หรืออีกนัยหนึ่งคือ**แนวร่วมระหว่างภาครัฐกับเอกชน** ซึ่งนำมาใช้ในการอนุรักษ์แทนการนำมาใช้กำหนดโครงสร้างเอาวัดเอาเปรียบคนระดับล่าง

ฉันทราบภายหลังว่า ความคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้ในเมืองไทยด้วย แต่คนท้องถิ่นยังไม่สนใจมากเท่ากับการเที่ยวตามศูนย์การค้า

มีผู้ถามฉันว่า **ทำไมตัวหิ่งห้อยจึงต้องอยู่กับต้นลำพู** ฉันคิดว่ามีหลายสิ่งหลายอย่างในธรรมชาติ ซึ่งยังคงพึ่งพาซึ่งกันและกัน ดังเช่นกล้วยไม้กับเชื้อรากลุ่มหนึ่ง แม่หิ่งห้อยกับต้นลำพูก็เช่นกัน ตัวหนอนหิ่งห้อยมีธรรมชาติที่อาศัยรากต้นลำพูซึ่งโผล่ขึ้นมาจากพื้นเลนเป็นที่อยู่ร่วมกับการหาอาหาร จึงทำให้แม่บินจากไปไกลไม่ได้นาน ในที่สุดต้องหวนกลับมาสู่ที่เก่า

เช่นเดียวกับมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในครอบครัว ถ้าผู้ใหญ่รู้นิสัยอันเป็นธรรมชาติของลูกหลาน แม้ว่าลูกหลานจะออกไปไหน หากผู้ใหญ่ไม่รู้สึกรู้สีกเป็นทุกข์ แต่หวนกลับมาปฏิบัติตัวเพื่อสร้างความรู้สึกประทับใจให้สัมผัสได้อย่างชัดเจนอยู่ตลอดเวลา ลูกหลานย่อมจากไปไม่ได้นาน ในที่สุดก็หวนกลับมาสู่ที่เดิมอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์

อนึ่ง ฉันจำได้ว่า มีคำพังเพยซึ่งคนยุคก่อนร้อยกรองเอาไว้ในเชิงเปรียบเทียบว่า **หิ่งห้อยตัวน้อยๆ** ภาวะแข่งกับแสงจันทร์ คำพังเพยดังกล่าวน่าจะมุ่งความหมายไป

ยังประเด็นของการเปรียบเทียบระหว่างชีวิตเล็กๆ กับผู้ยิ่งใหญ่ เพื่อเตือนสติคนให้คิดทบทวนใหม่ว่า อย่าพึ่งนำตัวน้อยๆ ของตนไปเปรียบเทียบกับความยิ่งใหญ่ของผู้อื่น เพราะจะกลายเป็นการดูถูกตัวเองจนเป็นนิสัย หากควรถือความจริงซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจเอาไว้ให้มันคงอยู่ได้

หากนำตัวเองไปเปรียบเทียบกับคนที่มีอิทธิพลเหนือกว่าตน ย่อมมีผลหวนกลับมาทำให้รากฐานจิตใจห่างจากความจริงมากขึ้น ผลที่ปรากฏก็คือ ชีวิตตัวเองอันควรมองเห็นโอกาสก้าวหน้าต่อไปอย่างรู้เหตุรู้ผล กลับจำต้องจมลงไปสู่ภาวะมืดมนตลิ่งซึ่งยิ่งขึ้น

สิ่งที่กล่าวมาแล้ว มีตัวอย่างให้เห็นได้ชัดเจนคือ การที่คนไทยผู้มีโอกาสขึ้นไปอยู่ระดับสูงคิดว่า ถ้าไม่เร่งพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าเร็วขึ้น ย่อมไม่ทำให้สามารถตามคนชาติอื่นได้ทัน

ผลที่ปรากฏเห็นชัดในปัจจุบันก็คือ ยิ่งมุ่งทิศทางออกไปสู่ด้านหน้า หรือขึ้นสู่ที่สูง ผลอันพึงได้รับซึ่งติดตามมา ยิ่งทำให้คนไทยทั้งชาติจำต้องตกเป็นทาสชนชาติอื่นลึกลงยิ่งขึ้น

แม้เริ่มต้นจากเรื่องห้อยซึ่งเป็นสัตว์ตัวเล็กๆ ชนิดหนึ่ง หากเกิดจากความจริงซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจบุคคลผู้มีความมั่นคงแข็งแรง ย่อมช่วยให้สามารถสืบสานเหตุผลไปถึงขั้นเรียนรู้ความจริงจากชีวิตมนุษย์ทุกคนได้อย่างลึกซึ้ง

ดังนั้น แม้เราแต่ละคนจะเป็นคนตัวเล็กๆ คนหนึ่ง ถ้าไม่นำตัวและใจไปเปรียบเทียบกับความยิ่งใหญ่ของผู้อื่น ย่อมไม่สร้างปมด้อย จนกระทั่งทำให้ตัวเองจำต้องตกเป็นทาส หรือไม่รู้รู้สึกท้อถอย หากหวนกลับมามุ่งมั่นปฏิบัติจากความจริงซึ่งมีอยู่ในรากฐานจิตใจแล้ว ย่อมยืนหยัดบนพื้นฐานซึ่งตนมีอยู่แล้วได้อย่างสง่างาม อีกทั้งยังทำให้คนทั่วไปรู้สึกเคารพรักและศรัทธาแน่นหนายิ่งขึ้น

ดังนั้น บุคคลใดที่ชีวิตการทำงาน ตกอยู่ในสภาพที่เรียกกันว่า ตัวเล็กๆ หากสามารถรักษารากฐานการพึ่งตนเอง เอาไว้ให้มันคงอยู่ได้ ย่อมไม่นำใจไปเปรียบเทียบกับผู้อื่นซึ่งมีอำนาจและทรัพย์สินเงินทองเหนือกว่า

หากควรภูมิใจในคุณค่าความเป็นคนซึ่งตนมีอยู่แล้ว นอกจากไม่ทำให้รู้สึกมีปม
ด้อย ยังสามารถยืนหยัดอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมซึ่งมีหลายคนที่มีเครื่องประดับ
ประดับนานาชนิดอยู่เหนือตนได้อย่างภาคภูมิใจ ทำให้ในสายตาผู้อื่นรู้สึกว่ามี ความสง่า
งามอย่างสมศักดิ์ศรี

5 กรกฎาคม 2545